

KULTURA I MEDIJI

GOSPEL MUZIKA

Amela Plosko[✉], Lidija Vladić-Mandarić

Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru

[✉]e-mail: ploskoami@hotmail.com

SAŽETAK

U ovom radu riječ je o gospelu (engl. evanđelje) koji nastaje od dvije riječi „god“ i „spell“ u prijevodu „Bog govori“. Izraz se pojavio krajem 30-tih godina i označavao je jednu vrstu vjerskih pjesama Afroamerikanaca u SAD-u, pjevanih u crkvama, ali i pred publikom. Također, umjetnost gospela bila je jedna od prvih afroameričkih manifestacija koju je zapazila i počela cijeniti bijela publika, tako da danas gospel izvode veoma različite skupine.

Interesantno je da u afroameričkoj umjetnosti postoje dvije potpuno odvojene tendencije izvođenja tema negro-spirituala: europski (belcanto) s Marion Anderson, te zborovi koji imaju ritamske i ekspresivne osobine bliske jazz-u. Posebno se zanimljivim učinio drugi slučaj koji je proizašao iz tradicije svetih transova (holy rollers) gdje se zapaža težnja za paroksizmom, pa čak i histerijom, i to posredstvom efekata melodijskog ponavljanja.

Cilj našeg istraživanja je prikazati gospel muziku kroz njenu historiju, tj. od vremena ropstva kada su protestantski i katolički misionari svoje afroameričke preobraćenike učili pjevati veslijevske i metodističke himne koje su postale sastavni dio repertoara negro-spirituala, te objasniti njenu sadašnju pojavnost kao i interes za tu vrstu muzike u svijetu i kod nas, naravno, u skladu s dostupnom literaturom.

Ključne riječi: *gospel, historija, Merion Anderson, zborovi*

UVOD

Izraz *gospel* pojavio se krajem 30-tih godina 20. stoljeća i označavao je jednu vrstu vjerskih pjesama Afroamerikanaca¹ u SAD-u pjevanih u crkvama, ali i pred

¹ Afroamerikanci ili Afrički Amerikanci, izvorno Afro-Americans ili African Americans, je ime kojim se danas u SAD-u službeno i etnički označavaju Amerikanci (građani SAD-a) afričkog podrijetla. Ime se odnosi na američke crnce, odnosno na potomke crnih robova dovedenih u Sjevernu Ameriku između 17. i 19. stoljeća. Izraz nastoji zamijeniti izraz *crnci* koji se u dijelu tadašnje crnačke zajednice smatrao jednako uvrijedljivim kao *negro* i *obojeni*. Preko holivudskih filmova i drugih proizvoda američke popularne kulture, izraz *Afroamerikanac* proširio se na ostatak

publikom. Ove pjesme potječu još iz ranog vremena ropstva kada su protestantski i katolički misionari svoje afroameričke preobraćenike učili pjevati veslijevske² i metodističke himne. Poslije mnogih ritmičkih i harmonijskih transformacija, ove himne postale su sastavni dio repertoara negro-spirituala. U afroameričkoj vjerskoj pjevačkoj umjetnosti postoje dvije potpuno odvojene tendencije. Jednu predstavlja Marion Anderson, koja na europski način (belcanto) izvodi teme negro-spirituala. Druga je predstavljena uglavnom zborovima, koji imaju ritmičke i ekspresivne osobine bliske jazzu.

U ovom drugom slučaju, proizašlom iz tradicije svetih transova (holy rollers³), zapaža se težnja za paroksizmom, pa čak i histerijom, i to posredstvom efekata melodijskog ponavljanja. Ova ponavljanja leže u osnovama na kojima su sazdate teme. U tim temama propovjednik sa svojim pjevačima ponavlja stih po stih, sve do kraja teksta.

Djela gospela, veoma akcentirana, potpomognuta pljeskanjem ruku i dairama, razvijaju se slično bluesu⁴, u neodređenosti između dura i mola te nepreciznosti III. i VII. stupnja ljestvice. Instrumentalna pratnja obično se izvodi na orguljama i klaviru, a ponekad i na gitari. Umjetnost gospela bila je jedna od prvih afroameričkih manifestacija koju je zapazila i počela cijeniti *bijela* publika. Danas gospel izvode veoma različite trupe, počevši od crkvenih kongregacija u kojima sudjeluju i prisutni vjernici, s neizbježnim transom i padanjem u nesvijest, pa čak i čudotvornim iscjeljenjima, pa sve do uglađenih i ozbiljnih skupina koje nastupaju po večernjim lokalima i koncertnim dvoranama. Najveći izvođač gospel pjesama bila je neosporno Mahalia Jackson.

svijeta gdje je postao sinonim izrazu *crnac*, te se ponekad koristi i za osobe koje nemaju nikakve direktne veze s Afrikom ili Amerikom.

² Charls Wesley pisac pjesmarica i himni iz 18. stoljeća. Njegov brat John je osnivač metodizma.

³ Termin *holy rollers* u američkom engleskom označava pripadnike Pentecostalne kršćanske crkve te se njim opisuju ljudi koji se valjaju po podu i govore nerazumljivim jezicima (nekontroliran, često govor u šiframa, nelogičan). Izraz se generalno smatra pejorativom (pogrdnom riječju), ali neki tu pojavu doživljavaju kao čast i ponos. William Branham: „Ono što nazivaju holy rollers je razlog zbog kojeg slavim Krista.“ Andrae Croch: „Zovu nas holy rollers, s pravom, a kad bi znali zašto se valjamo, valjali bi se i oni.“ Merriam Webster naglašava da su holy rollers članovi protestantske sekte čija molitvena okupljanja karakteriziraju ekspresije emocionalnog uzbuđenja.

⁴ Blues je vokalno-instrumentalni oblik muzike koji se temelji na uporabi „plavih nota“ i strukturi od najčešće 12 taktova koji se ponavljaju. Pojavio se u afroameričkim zajednicama SAD-a, a korijene vuče iz duhovne muzike i himni, radnih i žetvenih pjesama s plantaža pamuka, improviziranog pjevanja na radu umjesto razgovora koji je robovima bio zabranjen, kao i napjeva. Učestalost pjevačkog obrasca poziv-odgovor u glazbi i tekstovima ukazuje na zapadno-afričke korijene bluesa. Blues je imao utjecaja na kasniju američku i zapadnu popularnu glazbu, a postao je i dijelom žanrova kao što su ragtime, jazz, bluegrass, rhythm and blues, rock and roll, hip-hop i pop.

Muzičari jazz-a⁵ su, izuzev nekih tema, primjerice *When the saints go marching in*, iz gospel pjesama preuzeli mnoge ritmičke, harmonijske i melodijske formule, naročito krajem 50-tih godina kada su se počeli javljati razni pomodni stilovi kao fanky⁶ i soul⁷.

Istovremeno, umjetnost pjevanja gospela ostavila je dubok trag i na pjevanje popularnih pjevača, posebice Rey Charles-a⁸, i na skoro sve izvođače rock and rolla poslije 1955. godine.

HISTORIJA I MUZIČKA TRADICIJA AFROAMERIKANACA

Pošto je Afrikanac došao iz jako religiozne kulture morao je pronaći druge načine obožavanja bogova kada su njegovi bijeli porobljivači objavili kako više ne može obožavati bogove na stare načine.⁹ Impresivniji obredi su se potajno izvodili; dnevni rituali nisu mogli biti isključeni preko noći.

Kvekeri¹⁰ i druge religijske skupine počeli su shvaćati kako je jedino opravdanje za ropstvo mogućnost da se robovi preobrate u kršćanstvo, te su tako nastali veliki misionarski i evanđelistički pokreti 19. stoljeća.

Rane afrokršćanske crkve ili molitvene kuće koje su im prethodile, postale su centar afrokršćanskog društvenog života. Molitvena okupljanja bila su jedino vrijeme kada je Afrikanac osjećao da se može izraziti slobodnije i osobnije; ovdje muzika postaje neophodna u bilo kakvoj diskusiji o afrokršćanskoj religiji. Stara

⁵ Jazz nastaje početkom 20. stoljeća u području oko New Orleansa kao originalna američka muzika kojoj je improvizacija osnovna karakteristika. Nastaje sintezom bluesa i ragtimea. Sama riječ jazz ima više tumačenja, a jedno od njih je da je jazz bila salonska muzika za zabavu u Javnim kućama u tzv. Red Light Districtu. Ove kuće su bile parfimirane mirisima jasmína. Otuda i naziv jassmin, jass, jazz. U jazzu se prvi put susreću termini *aranžman* i *big band* (gdje je pretežito zastupljena puhačka sekcija). Tajni noćni klubovi su idealna mjesta za jazz izvođače.

⁶ Fanky nastaje 60-tih godina 20. stoljeća pod utjecajem soul jazz, soula i bluesa čineći vrlo ritmičnu glazbu uz koju se pleše. Riječ fanky često je prevedena i objašnjavana kao „miris seksualnosti“.

⁷ Soul nastaje poslije Drugog svjetskog rata po gradovima Amerike, pretežito u Chicagu, Detroitu i Memphisu kao urbana glazbena forma nastala sintezom gospela i bluesa. Soul glazba predstavljala je tzv. prijelazni period između rhythm i bluesa do fanka, a kasnije do pop glazbe.

⁸ Rey Charles (1930.-2004.) je legendarni afroamerički glazbenik. Pionir je klavira u soulu koji je oblikovao zvuk rhythm and bluesa. Njegova poznata pjesma je *Hit the road Jack*. Bio je veliki protivnik rasne segregacije i nasilja nad „crnim“ stanovništvom Amerike. Otkazao je koncert 1961. godine zato što su u dvorani bila rasno podijeljena sjedala.

⁹ Prvi robovi razmišljali su o bijelim ljudima kao o porobljivačima. Tek kasnije kada su postali Amerikanci, počeli su razmišljati o njima kao o gospodarima i o sebi kao o robovima, a ne kao o zarobljenicima.

¹⁰ Kvekeri (poznatiji i kao Društvo prijatelja) su kršćanski vjerski pokret bez svećenstva i obreda. Ovaj pokret se pojavio u Engleskoj sredinom 17. stoljeća i brzo se proširio po današnjem SAD-u iz kolonije Pennsylvanije koju je osnovao kveker William Penn. Danas u svijetu ima oko 600.000 kvekerá. Dobili su i Nobelovu nagradu za mir.

afrička izreka koja je pripojena afrokršćanskom obožavanju boga je: *Duh neće sići ako nema pjesme* (LeRoi, 1963, p. 44).

Muzika je uvijek bila važan dio afrokršćanske crkve te je služila kao katalizator za one vjernike koji bi iznenada *osjetili duh*. Prva afrokršćanska muzika razlikovala se od ranijih radnih pjesama i nereligioznih uzvikivanja po svojoj temi i sadržaju. Religiozna muzika postala je daleko melodičnija od poljskih poklika, jer je pjevana, a ne uzvikivana (kasnije samo kao stilski element), te je bila originalna kreacija Afroamerikanaca, a sami spirituali predstavljali su prvu potpuno izvornu američku muziku koju su stvorili robovi. Međutim, kada se ukazuje na religioznu muziku, ne misli se samo na spiritual koji se koristi, već se ukazuje i na crkvene marševe, svete transove, prstenasta klicanja i klicanja za vrijeme plesa, napjeve, logorske pjesme i himne, a sve to je stvorila afrokršćanska crkva. Kršćanska crkva je na ples gledala kao na ovozemaljsko pretjerivanje, ali se on kao sastavni dio Afrikančevog života nije mogao potisnuti mirnim *bijelim notama* veslijevskih crkvenih pjesmarica. Prstenasta klicanja ili klicanja za vrijeme plesa raznih crnačkih crkvi bila su pokušaji uspostavljanja njihove tradicije. Vjernici bi se obgrlili rukama, koračali vukući noge po podu, jedno za drugim, u krug, u početku sporo, a potom uz pomoć grčevitog, izvijajućeg pokreta koji uzburka cijelog vikača i koji uskoro izaziva potoke znoja s povećanim emotivnim zanosom, pjevajući himne i pjesme dok se pokreću.

Muzika koju je stvorilo afrokršćanstvo bila je rezultat raznovrsnih utjecaja. Proizašla je iz afričkih ritualnih izvora i izmijenjena je kako bi odgovarala novoj religiji.¹¹ Sam afrokršćanski svećenik rane kršćanske crkve doprinio je najmuzikalnijim i najemotivnijim dijelovima crkvenih službi. Pjevali su o novom Bogu s takvom strašću da se vjerska zajednica morala pokrenuti. Svećenik bi počinjao nježno, a potom bi podigao svoju propovijed do nevjerojatnog zanosa sa *staccato* akcentualiziranim odgovorima njegove vjerske zajednice.

Afroameričke duhovne pjesme sežu daleko u prošlost, s prvih *tržnica robova*¹² iz Crne Afrike koje su iskrcavali na Congo squareu¹³. Trg u New Orleansu svake

¹¹ Kao što su prstenasta klicanja transformirana iz čisto afričkih religijskih plesova u pseudokršćanske religijske obrede ili kao što su ceremonije riječnog kulta Dahomeja priključene baptističkoj ceremoniji.

¹² Historija ropstva odnosi se na sve veze tijekom historije u kojima je jedno ljudsko biće (rob) bilo u potpuno ovisnom odnosu o drugom (robovlasniku), u smislu da je predstavljalo njegovo vlasništvo s kojim se moglo slobodno raspolagati. U užem smislu taj pojam isključuje kažnjenički rad, radne logore i druge oblike prisilnog ili neslobodnog rada. Za ropstvo je karakteristično kako je taj odnos u raznim oblicima postojao kroz historiju te postojao u velikom broju društava.

¹³ Congo square je stari drevni trg u New Orleansu koji je, nažalost, poznat po zlu zbog kupoprodaje afričke radne snage. Danas je Trg simbol tragičnog razdoblja ropstva Afrikanaca koje još uvijek nije potpuno završilo.

noći bi odzvanjao od originalnih bubnjeva novih pridošlica.¹⁴ Izvodili su svoje plesove, muziku i pjesme uz zvuke tam-tama kao posljednjeg nasljeđa/baštine svoje udaljene zemlje. Dominirali su bamboulas¹⁵, veliki tam-tamovi izrađeni od kravlje kože po kojima se udaralo dugim kostima vola. Koristili su i šipke od bambusa koje su davale primarne (izvorne) zvukove, fascinirajuće melodije (Moore, 2002, p. 26). Afroamerički muzičari pravili su prve neobične korake, tzv. marševe na pogrebima – ritual koji je vremenom, u biti, otkrio korijene duhovne muzike.

Afrikanci nisu bili kršćani, tako da je njihova religiozna muzika i muzika kojom su slavili razne kultne ritualne obrede morala biti podvrgnuta posebnom i potpunom preobražaju. Tako je muzika koja je stvorila vezu između čisto afričke muzike i muzike koja se razvila nakon što je afrički rob bio izložen izvjesnom stupnju euro-američke kulture, posjedovala najveći broj afrikanizama, ali je unatoč tomu bila strana Africi. Bila je to muzika druge generacije robova, njihove radne pjesme. Afrički rob nastavio je pjevati pjesme za vrijeme rada, iako je njegovo pjevanje moglo biti zabranjeno. Pjesme su se poslije izvjesnog vremena mijenjale u druge oblike koji nisu bili zabranjivani. Nemoguće je točno otkriti koliko su dugo robovi živjeli u Americi prije nego što je afrička radna pjesma uistinu počela poprimati vanafričke karakteristike.

Dok se pojmom *gospel* može pokriti široko područje muzičkih stilova, oni imaju isti izvor začetka, a to je afrokršćanska muzika u SAD-u. Gospel je jedinstveni američki fenomen koji se pojavljuje krajem 19. stoljeća. Od 1900. do 1930. godine gospel muzika se pripisuje društvenim promjenama u Americi kada Afrikanci s juga zemlje sele u druga područja s vlastitim gospel skladbama. Jasna podvojenost između *crne* i *bijele* Amerike, posebice u crkvama, dovela je do stvaranja *crnog* i *bijelog* gospela. Tijekom 1930-ih godina Thomas A. Dorsey¹⁶ zaslužan je za presudni razvoj gospel muzike. Kombiniranjem skladbi intenzivnih po sadržaju i emocijama, stvorio se novi suvremeni stil koji se uglavnom izvodio u crkvama. Ova povijesna era gospel muzike naziva se *Dorsey Era*¹⁷.

Neki od izvođača toga vremena su Clara Ward Singers¹⁸ i Albertina Walker¹⁹. Neki izvođači su se ograničili samo na duhovnu muziku, poput Mahalie Jackson,

¹⁴ Na mjestima kao što su Haiti ili Guyana bubnjevi još uvijek podsjećaju Zapad kako je crni čovjek došao iz Afrike, a ne sa Howard University-a.

¹⁵ Bamboulas je vrsta bubnja koji je napravljen od dijela ogromnog bambusa s nategnutom kožom preko krajeva. Tako se naziva i sekularni ples uz pratnju bubnjeva. Oboje je stiglo u Ameriku, odnosno New Orleans i Djevičanske Otoka preko afričkih robova.

¹⁶ Thomas A. Dorsey (1899.–1993.), poznat kao *otac crnačke gospel muzike*.

¹⁷ Dorsey Era – gospel muzika kombinirana s kršćanskom molitvom te ritmovima jazz-a i blues-a.

¹⁸ Clara Ward Singers (1924.–1973.), američka gospel umjetnica koja je doživjela veliki uspjeh sa skupinom The Famous Ward Singers.

¹⁹ Albertina Walker (1929.–2010.), američka gospel pjevačica, pisac pjesama, glumica i veliki humanista, popularno su je zvali *The Queen of Gospel Music*.

dok su drugi, kao Sister Rosetta Tharpe²⁰, razvijali stil *crne* gospel muzike. The Golden Gate Quartet²¹ i Clara Ward izvodili su svjetovnu gospel muziku. Ostali izvođači, poput The Jordanaresa²², The Blackwood Brothers²³, Solomona Burkea²⁴ izvodili su i vjersku i svjetovnu muziku.

Iako su se podjele među rasama smanjile u posljednjih 80 godina, stilovi i tradicije u gospelu i dalje su različiti. Tijekom 1990-ih godina rađaju se mnogi pjevački zborovi i kvarteti koji postaju vrlo popularni i traženi izvođači gospel širom SAD-a.

GLAS SLOBODE

Kada je riječ o duhovnoj muzici koja je obilježena misticizmom i kritičnošću, a služila je kao sredstvo komunikacije, glas je igrao posebnu ulogu. Među glasovima gospela tijekom dugih godina izdvojio se glas Mahalie Jackson, sigurno najveće interpretatorice afroameričke religijske muzike. Na početku karijere je bila pod utjecajem Ma Rainey²⁵ i Bessie Smith²⁶, a kasnije je razvila jedinstven i prepoznatljiv stil pjevanja koji je dalje izvršio snažan utjecaj na pjevačice blues-a, primjerice na Arethu Franklin²⁷. Najbolje skladbe Mahalie Jackson bile su *Soon Will be Done*, *Troubles of the World*, *Joshua Fit the Battle of Jericho*. Karijeru je završila 1971. godine, a prije smrti primila je nagradu Grammy za životno djelo.

Budući da su nam nepoznata imena prvih interpretatora religijskih pjesama, vrijedi spomenuti i Marion Anderson koja je bila prvi afroamerički postavljeni kontra alt u 20. stoljeću. Zborska ju je aktivnost dovela u kontakt s raznim muzičarima,

²⁰ Sister Rosetta Tharpe (1915.–1973.), američka pjevačica, pisac pjesama, gitaristkinja. Njena popularnost došla je do vrhunca između 1930-ih i 1940-ih godina kada su se bilježile njene gospel pjesme sa jedinstvenim miksom duhovne lirike i ranim *rock and rollom*. Bila je prva zvijezda gospel muzike te poznata kao *The Original Soul Sister*.

²¹ The Golden Gate Quartet, američka vokalna skupina koja je nastala 1943. godine te je bila veoma popularna na sceni afroameričke gospel muzike.

²² The Jordanaires je američki vokalni kvartet koji se formirao 1948. godine. Nastupali su kao predgupa Elvisa Presleya te su nastupali na mnogim pozornicama s drugim country i rock and roll skupinama.

²³ The Blackwood Brothers je skupina formirana 1934. godine. 1980. *The American Southern Gospel Group* je osvojila Grammya. Pioniri kršćanske muzičke industrije boravili su na sceni dugih 78 godina.

²⁴ Solomon Burke (1940.–2010.), američki pisac i vokalist koji je oblikovao zvuk *rhythm and blues* i jedan od očeva soul muzike 1960-ih godina.

²⁵ Ma Rainey (1886. –1939.), jedna od prvih poznatih američkih blues izvođačica.

²⁶ Bessie Smith (1894.–1937.), američka blues pjevačica 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća.

²⁷ Aretha Franklin (1942.–) američka muzičarka, pjevačica, tekstopisac i pijanistkinja. Njen repertoar sastojao se od jazz, blues, gospel, pop, rock i funk muzike.

poput Emme Azalije Hackley²⁸, finskog pijaniste Kosti Vehanena²⁹, a u Helsinkiju upoznaje Jeana Sibeliusa³⁰ koji je aranžirao i skladao pjesme za nju. Ranih 30-ih godina 20. stoljeća započela je turneju po Europi te je njen prvi europski debi bio 1930. godine kada je pjevala u Londonu na *Wigmore Hallu*³¹. Godine 1935. nastupila je u Salzburgu s Arthurom Toscanijem³² koji je izjavio kako se glas poput njenog sreće jednom u 100 godina. Interesantan je podatak da ju je Albert Einstein³³, jedan od pionira rasne tolerancije, zbog diskriminacije na koju je nailazila mnogo puta ugostio u svom domu. Zapravo, njihovo prijateljstvo počelo je 1937. godine kada je nisu htjeli primiti u hotel prilikom nastupa na *Princeton Universityju*³⁴. (Koliko je prijateljstvo bilo pokazuje podatak da je boravila s njim mjesec dana prije njegove smrti 1955. godine).

Godine 1939. odbijena joj je mogućnost nastupanja u *Constitution Hallu*³⁵ zbog boje kože. Slijedom toga incidenta, a uz veliku pomoć Lady Eleanor Roosevelt³⁶ i njenog muža (američkog predsjednika), organiziran je koncert na otvorenom 9. travnja 1939. godine na uskrсну nedjelju ispred spomenika Lincolna³⁷ u Washingtonu, gdje je pjevala masi većoj od 75000 ljudi, a direktnim radio prijenosom i milijunima ljudi. To je bio historijski koncert koji nije samo popraćen oduševljenjem kritike i publike, nego je i označio prekretnicu u slamanju barijera za mnoge

²⁸ Emma Azalia Hackley (1867.–1922.), afroamerička pjevačica i denverska politička aktivistica. Učila je solo pjevanje u Metropolitan operi kod Jean de Reszke. Emma je svoju pozornost usredotočila na afroameričku narodnu muziku te se bavila organiziranjem Festivala narodne muzike u crnim školama i crkvama diljem Juga.

²⁹ Kosti Vehanen (1887.–1957.), finski pijanist i skladatelj. Kao pijanist nastupao je na više od 3000 koncerata na četiri kontinenta. Kao skladatelj napisao je skladbe za klavir, solo pjesme, dva baleta, te je napisao fantazije za violinu i violončelo. Također je aranžirao narodne pjesme.

³⁰ Jean Sibelius (1865.–1957.), finski skladatelj kasnog romantizma. Njegova je muzika imala važnu ulogu u formiranju finskog nacionalnog identiteta. Napisao je 7 simfonija i 100 pjesama za glas i klavir. Osim toga pisao je suite, valcere, muziku za predstave i zbornu muziku.

³¹ Wigmore Hall je vodeća koncertna dvorana u Londonu (UK) specijalizirana za komornu muziku i recitale. Ovo mjesto sa savršenom akustikom postalo je slavno u cijeloj Europi.

³² Arthuro Toscanini (1867.–1957.) smatra se jednim od najvećih talijanskih dirigenata za postizanje homogenosti i brilijantnog zvuka s osvrtnom na sve detalje. Bio je nemilosrdan perfekcionista.

³³ Albert Einstein (1879.–1955.) formulirao je posebnu i opću teoriju relativnosti kojima je uveo revoluciju u modernu fiziku. Dodijeljena mu je Nobelova nagrada 1921. godine. U narodu je ime „Einstein“ sinonim za čovjeka visoke inteligencije ili za genija.

³⁴ Princeton University je četvrti najstariji koledž u Sjedinjenim Američkim Državama.

³⁵ Constitution Hall je koncertna dvorana u Washingtonu izgrađena 1929. godine.

³⁶ Anna Eleanor Roosevelt (1884.–1962.), Prva dama Sjedinjenih Američkih Država od 1933. do 1945. godine. Zalagala se za prava žena na radnom mjestu, građanska prava Afroamerikanaca i japanskih Amerikanaca, te prava izbjeglica iz Dugog svjetskog rata. Do smrti je bila jedna od najcjenjenijih žena na svijetu i „objekt“ općeg poštovanja.

³⁷ Abraham Lincoln (1809.–1865.), američki predsjednik i političar. Još dok je kao splavar na rijeci Mississippi gledao lancima vezane crnce namijenjene tržištu robljem, zarekao se da će ustati protiv ropstva, te je kao član Kongresa istupio protiv uvođenja ropstva na novim područjima SAD-a.

afroameričke umjetnike. Postala je prva afroamerička umjetnica koja je nastupila u Metropolitan operi u New Yorku te je uloga u Verdijevom *Balu pod maskama* bila prva opera i jedina kompletna uloga koju je izvela na sceni. Anderson predstavlja važnu figura u nastojanjima afroameričkih umjetnika da prevaziđu rasne predrasude koje su bile vrlo jake 20-ih godina 20. stoljeća u Americi.

GLAVNE ZNAČAJKE GOSPEL MUZIKE

Stilsko i kulturno podrijetlo

Postoji nekoliko značajki koje pripadaju gospel muzici jer taj žanr uzima oblik osebnosti svakog pojedinog izvođača, no, neke je značajke gospel imao dugo prije stvaranja modernog gospela. Rani oblik muzike nalik gospelu (stil bez harmonije i neobuzdan formalnostima bilo koje pojedine muzičke strukture) bili su uzvici poziva i odgovora u kojima se uviđa funkcionalna izražajnost. Takve su pjesme koje su koristili mladići kako bi ostavili utisak na djevojke (udvaranje, prkos, prezir), pjesme koje su koristili radnici kako bi im posao bio lakši, pjesme koje su koristili stariji kako bi pripremili dječake za inicijaciju i drugo. Oblik ovog predgospela mogao se čuti u radnim pjesmama i povicima robova, proširen u jednostavne solo pjesme krcate emocionalnim sadržajem.

Gospel kakav je sada može se percipirati kao glazbeni stil utemeljen na europskoj harmonijskoj strukturi, s tradicijom zapadnoafričke kulture poziva i odgovora, preoblikovan u igru vokala. Ima nekoliko specifičnih značajki kao što su melizmatika – valovita, veoma akcentirana, potpomognuta pljeskanjem ruku i dairama. Instrumentalna pratnja obično se izvodi na orguljama i klaviru, a ponekad i na gitari.

Muzički stil i tekstovi

Melodijska raznovrsnost afričke muzike pojavila se ne samo u stvarnim pre-radama nota (u smislu zapadnjačke transkripcije), nego i u pjevačkoj vokalnoj interpretaciji. Važan aspekt afričke muzike koji se vrlo lako nalazi u muzici Afro-amerikanaca jeste antifonalni pjevački oblik, a leži u osnovama na kojima su zadane teme. U tim temama propovjednik sa svojim pjevačima ponavlja stih po stih sve do kraja teksta. Odgovori su obično komentari na temu vođe u improviziranim stihovima. Naime, improvizacija je važan aspekt afričke muzike, uistinu je jedan od najsnažnijih ostataka u muzici Afroamerikanaca.

Uporaba narodnih priča u stihovima pjesama, zagonetkama i poslovicama, bez muzičke pratnje, predstavljala je Afrikančevu glavnu metodu obrazovanja, način na koji se mudrost starijih prenosila na mlađe, i bila je veoma česta, mada se smanjivala kako je rasla proporcija *amerikaniziranog* ili američkog materijala.

Kao što su stihovi pjesama bili značajni, ako ne i značajniji od muzike, tako su i stihovi radnih pjesama te kasnije i gospela imali podjednak značaj u Afrikančevom shvaćanju muzike (čak i čisto instrumentalna muzika Afroamerikanaca sadrži konstantne reference na vokalnu muziku).

Gospel muziku u cjelini karakterizira dominantna vokalna izvedba, često korištenjem jake harmonije, a kako su teme duhovnih pjesama inspirirane vjerom, u tekstovima afroameričke muzike uporno se ponavljaju krucijalni trenutci Kristove Žrtve. Ovaj aspekt duhovne muzike može dovesti do veoma različitih reakcija kao što su ironija, satira, pokatkad sarkazam kao rezultat unutarnjeg pritiska koji se može izraziti samo kroz muziku zahvaljujući njenom oslobađajućem djelovanju (Mauro, 1994, p. 9–18).

Podžanrovi gospela

Gospel se razvio od vokalne muzike bez pratnje instrumenata među siromašnim afričkim radnicima u širok raspon stilova i podžanrova s regionalnim varijacijama diljem SAD-a, a kasnije i Europe i Afrike. Muzički oblici i stilovi koji se sada smatraju gospelom nastali su u istim područjima tijekom 19. stoljeća u južnjačkim državama SAD-a.

Suvremeni urbani gospel poznat je još i kao *Crni gospel* kako bi se mogao razlikovati od drugih oblika kršćanske muzike, poput suvremene kršćanske muzike ili kršćanskog rocka i južnog gospela.

Kršćanski country gospel naziva se još i *Country gospel muzika*. Ovaj stil je tijekom godina postao vrlo popularan i glavni je oblik muzike za inspiracijske tekstove country skladbi. Tijekom 1990-ih postiže najveću popularnost i donosi mnoge hitove, da bi u kasnim devedesetim godinama 20. stoljeća došlo do pada popularnosti poradi financijskih problema.

Južni gospel njegovi obožavatelji ponekad nazivaju i *Kvartet muzika*, pošto ga izvode isključivo muški muzičari u kombinaciji: tenor – prvi glas – bariton – bas. Ovaj stil gospela bavi se svakodnevnim životnim problemima i kroz skladbe pokazuje kako Bog odgovara na njih. Naziva se i suvremenim gospelom.

Progresivni južni gospel je tipični američki muzički žanr koji je nastao iz *Južnog gospela* tijekom posljednjih nekoliko desetljeća.

Bluegrass gospel vuče korijen iz američke zbarske muzike. Jedna od glavnih tema *Bluegrass gospela* je religija, te gotovo svi bluegrass izvođači su u svoj repertoar usvojili evanđeoske pjesme.

Gospel blues se bazira na bluesu i najčešće se izvodi u kombinaciji s blues gitarom i gospel tekstovima.

AKADEMSKA OBRADA I PROUČAVANJE GOSPELA

Sama činjenica da su Afrikanci pjevali svoje pjesme na svoj način, ne samo sa svojstvenim američkim idiomom ranog afričkog govora, već i sa modulacijom, ritmom i naglaskom tog govora, također je poslužila kako bi uobličila pozajmljene pjesme u strogo afroamerički idiom. Obično, bez obzira koliko je negro-spiritual mogao naizgled ličiti na neku od bjelačkih himni uzetih iz bjelačkih izvora, kada se pjesma stvarno pjevala, nije bilo nikakve sumnje da je ona promijenjena u originalu u afričku pjesmu. Crnci su koristili ritmičko sinkopiranje, polifoniju i promjene u akcentiranju, kao i izmijenjene glasovne kvalitete i raznovrsne vibrato efekte afričke muzike kako bi većinu bjelačkih himni transformirali u afroameričke. Pentatonska ljestvica bjelačke himne podvrgnuta je istim odstupanjima kojima su rani muzikolozi okarakterizirali afričku muziku. Isti akordi i note u ljestvici bili su sniženi ili umanjeni (Milanović, 1995, p. 40). Susret dvije različite vrste muzike, bjelačke kršćanske i negro-spirituala koji je koristio tu himnu kao svoju polaznu točku, također je stvorio izvjesne elemente koji su kasnije korišteni u potpuno svjetovnoj muzici.

Dvadesetih godina 20. stoljeća odigrala se velika promjena među afroameričkim umjetnicima i intelektualcima; stvoren je umjetnički pokret Afroamerikanaca nazvan *Harlemska renesansa*³⁸. Intelektualci, crnci, pripadnici *Harlemske renesanse* zalagali su se za *rasnu kulturu*, te za uključivanje afroameričke duhovne muzike u crkvenu službu. Prvi poduzi uradak na temu afroameričke gospel muzike nije se pojavio do 1960-ih, kada je objavljen doktorski rad George Robinson Rick na odjelu za antropologiju pod nazivom *Neki aspekti religiozne muzike američkih crnaca: etnomuzikološka studija s posebnim akcentom na gospel tradiciju*. Ovaj rad kombinira široko terensko istraživanje afrokršćanskih crkvi na sjeveru i jugu, intervjuje sa izvođačima, izdavačima i skladateljima gospel muzike kao i statističku analizu intervala, tempa, melodije i drugo, kako bi pokazao odnos stilova afričke religiozne muzike i kulturnog nasljeđa i tradicije (Burnim, Maultsby, 2001, p. 584). Narednih 20 godina Ricksov rad ostaje kao najkompletnija i najdubioznija studija gospel muzike.

1980-te godine su područje pojačane pažnje za žanr gospel muzike. Kako je glazba sve više bila prisutna u medijima (radio, TV, film) tako je broj studija rastao. Teme su se proširivale od pisanja opisnih karakteristika u formativnim godinama do onih koje uključuju etnografske studije kulturološki definiranih estetskih vrijednosti među zborovima i kvartetima (Burnim, Maultsby, 2001, p. 584).

³⁸ Harlemska renesansa do koje je došlo dvadesetih godina prošlog stoljeća na neki je način bila cvjetanje kulture Amerikanaca afričkog podrijetla.

Iako je relativno nova domena istraživanja, gospel nije više zapostavljena (ignorirana) tema. Mada je kvaliteta postojeće gospel muzičke literature neujednačena, postoje izvrsna i odlična djela koja otvaraju nove perspektive. Istraživanje gospel muzike obogaćeno je lekcijama naučenim kroz studiranje ranijih formi afroameričke muzike. Od početka muzička tradicija gospela je integralni dio analitičkog pogleda koja daje značajan doprinos rastućem znanju na ovom polju.

ZAKLJUČAK

Sam početak afroameričke muzike veže se za prve robove dovedene iz Afrike i njihov složeni ritam koji se može naći samo u njihovoj pradomovini. Iz korijena duhovne muzike nastao je blues, potom jazz, soul, rhytham and blues pa tek onda gospel. Gospel je naziv za stil religiozne muzike koja je nastala u afrokršćanskim crkvama SAD-a 1930-ih godina, a u širem smislu primjenjuje se i na religioznu muziku koju su komponirali i izvodili bijelci američkog Juga. *Crnački i bjelački gospel* dijele zajednički izvor u metodističkim himnama, ali je stroga podjela na *crnačke i bjelačke crkve* dovela do oštre podjele na *crni i bijeli gospel* koja postoji i danas unatoč velikom naporu za integracijom.

Afroamerička duhovna muzika, iako originalno namijenjena Afroamerikancima, nakon pojave bluesa i jazzu uvukla je *bijelu Ameriku* u vrtlog ritmova te prestala biti toliko religioznom kao u početcima. Nekoliko mladih umjetnika s *Fisk University*³⁹ iz Tennesseeja ozbiljno su promovirali gospel muziku u SAD-u, a potom u Europi. Oni su putovali sa svojim pjevačima pod nazivom *Jubilee Singers*⁴⁰ izvođeći negro-spirituale i bili među prvim izvođačima koji su zaintrigirali Europljane kao i njihov početak razvijanja ukusa za duhovnu muziku. Potom su uslijedili i drugi izvođači te i novi muzički stilovi, poput popa, koji su iz gospela crpili puno. Gospel je i danas možda najuspješniji dio muzičke industrije u SAD-u.

LITERATURA

- [1] Bishop, J. (2012). *What does the „World music“ Sound Like? Identity and Authenticity in „World Beat“*. Los Angeles. UCLA.
- [2] Blue, R., Naden, J. C. (2001). *The History of Gospel music*. London: Chelsea House Publishers.

³⁹ Fisk University je povijesno „crno“ Sveučilište osnovano 1866. godine u Nashvillu, Tennessee, SAD-e.

⁴⁰ Jubilee Singers, afroamerički a capella ansambl koji se sastoji od studenata Fisk Universityja. Prva organizirana skupina je bila 1871. godine i ista je krenula na turneju u cilju prikupljanja sredstava za Fakultet.

- [3] Bull, M., Lockhart, K. (1989). „*Adventism and American dream*“. U *Religija i tolerancija*. San Francisco. Harper and Row. Volumen 8 (14), 164–175.
- [4] Burnim, V. M., Maultsby, K. P. (2001). „*African American music*“. U *The Garland Encyclopedia of World Music: The United States and Canada*. (ed. Ellen Koskoff). Volumen 3, Garland Publishing, inc.: New York and London, 571–603.
- [5] Cusic, D. (1990). *The Sound of Light (A History of Gospel music)*. Bowling Green State University Popular Press: Nashville.
- [6] Gilroy, P. (2001). „*Dragulji doneti iz ropstva: Crna muzika i politika autentičnosti*“, U *Reč*. (62/8). Beograd. Fabrika knjiga. 341–378.
- [7] Harris, W. M. (1992). *The Rice of Gospel Blues (The Music of Thomas Andrew Dorsey in the Urban Church)*. New York. Oxford University Press.
- [8] Heilbut, A. (2007). *The Gospel Sound (Good News and Bad Times)*. Sixth Limelight Edition, Hal Leonard Corporation: Minnesota.
- [9] Jackson, A. J. (2004). *Singing in My Soul (Black Gospel Music in a Secular Age)*. London. The University of North Carolina Press.
- [10] LeRoi, J. (1963). *Blues People – Negro Music in white America*. New York. William Morrow.
- [11] Mauro, W. (1994). *La storia del jazz*. Roma. Tascabili Economici Newton. 9–18.
- [12] McNeil, W., K. (Ed.). (2005). *Encyclopedia of American Gospel Music*. Psychology Press: London.
- [13] Milanović, P. (1995). „*Folklor i jazz: O mogućnostima kulturnog transfera*“. U *Balkan Impressions. World Music Asocijacija Srbije*: Beograd. 23–45.
- [14] Moore, A. (2002). *Blues and Gospel music*. UK. Cambridge University Press.

GOSPEL MUSIC

ABSTRACT

Theme of this work is gospel music. The word gospel comes from two words: „god“ and „spell“ meaning „god’s saying“. The expression itself appeared by the end of 1930-ties for the form of Afroamerican religious songs in USA usually performed in church ceremonies but also in public performances for the audience. Art of Gospel was the first Afroamerican music recognised and appreciated by the

white people audience at that time, so Gospel music become the genre performed by various artists and ensembles.

It is interesting to notice that in Afroamerican music there are two very different ways of performing Negro Spiritual music themes: European (belcanto) with Marion Anderson and the other performed by choirs (4–7 voices) that involve rhythmical and expressive characteristics of jazz music. The latest example seems to be very interesting evolving from the tradition of holy rollers in which we can find elements of paroxysm, even hysteria, when supported by the effect of melodic repetition.

The aim of this work is to show Gospel music through history, from the time of slavery when protestant and catholic missionaries were teaching African newcomers the various methodistic hymns that later became formative part of Negro Spirituals. The presence and interest in genre of Gospel music today worldwide as well as in the region will also be explored according to the literature that is available through published materials and general research.

Key words: *Gospel, history, Merion Anderson, choirs*

